

Izazovi suvremenog roditeljstva

Picig, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:605566>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Lucija Picig

IZAZOVI SUVREMENOG RODITELJSTVA

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Lucija Picig

IZAZOVI SUVREMENOG RODITELJSTVA

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Ninoslava Pećnik

Zagreb, 2024

Izjava o izvornosti

Ja, Lucija Picig pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Lucija Picig

Datum: 12.6.2024

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Obitelj kroz povijest	2
2.1. Majčinstvo.....	2
2.2. Očinstvo.....	3
3. Obilježja postmoderne obitelji	4
4. Utjecaj zaposlenosti na roditeljstvo	6
4.1. Dvostruka uloga žena u suvremenoj obitelji.....	7
4.2. Problematika nestandardnog radnog vremena.....	8
4.3. Nesigurnost posla.....	9
5. Obiteljski usmjerena radna politika	10
5.1. Rad od kuće.....	11
5.2. Dopusti namijenjeni roditeljima.....	12
6. Različite strukture suvremene obitelji	14
6.1. Istospolne obitelji.....	14
6.2. Jednoroditeljske obitelji.....	15
6.3. Rekonstruirane obitelji.....	17
6.4. Posvojiteljske obitelji.....	18
7. Suvremeni trendovi roditeljstva	20
7.1. Roditeljstvo u digitalnom dobu.....	21
7.2. Helikopter roditeljstvo.....	23
7.3. Svjesno roditeljstvo.....	25
8. Zaključak	26
9. Literatura	27

1. Uvod

Roditeljstvo predstavlja veliku životnu prekretnicu u životu svake osobe. Dok nekima taj događaj predstavlja smisao života, drugi se s novom ulogom malo teže nose. Kompleksnost roditeljstva i dalje predstavlja jednu od kontroverznijih tema u društvu. Roditeljstvo kao takvo zahtjeva brojne vještine i znanja za koje se smatra kako dolaze instinktivno te ih ne treba učiti. I dalje se postavlja pitanje što to znači biti dobar roditelj; postoji li univerzalan tip roditeljstva ili pak postoje savršeni roditelji koji ne griješe i u svakom trenutku znaju kako pravilno postupiti? Roditelji se svakodnevno susreću s brojnim dilemama i pitanjima, a nerijetko su izloženi odricanjima i ograničenjima. Kao veliki izazov u današnjem svijetu javlja se usklađivanje radne i obiteljske uloge koje u većoj mjeri pogađa majke koje su ulogu domaćice zamijenile visokoškolskim obrazovanjem i izgradnjom karijera, ali i očeve koji se s druge strane sve češće odlučuju na korištenje roditeljskih dopusta, ali i ravnopravno preuzimaju kućanske i obiteljske obaveze. Pored toga, roditelji se često suočavaju i s emocionalnom kompleksnošću te moraju balansirati između postavljanja granica i davanja podrške i prostora. Očekivanja društva, nametanje savjeta i generalizacija tuđih iskustava roditeljima predstavlja još jednu barijeru te izaziva osjećaj nesigurnosti i nekompetentnosti. Dileme i izazovi roditeljstva, iako su postojali oduvijek, znatno su se promijenili napretkom društva i tehnologije. Danas roditelji više nego ikad posvećuju pažnju roditeljstvu; odabiru djetetove prehrane, brizi o mentalnom zdravlju, animaciji i obrazovanju djece te općenito odabiru roditeljske figure i stila roditeljstva. Uz to, pristup informacijama, relevantnim i nerelevantnim, pristupačniji je no ikad i roditelji se ne libe posegnuti za njime. Roditeljima se uz brojne izbore javljaju i brojna pitanja i nedoumice; „Treba li moje dijete pohađati više izvanškolskih aktivnosti?“, „Hrani li se moje dijete zdravo?“, „Je li u redu da jedan vikend ostanemo kod kuće, a ne odemo na Sljeme?“, „Jesam li loš roditelj ako nisam kupio djetetu mobitel koji imaju sva ostala djeca?“... Ovaj rad dotaknut će se ovih i brojnih drugih pitanja vezanih uz izazove suvremenog roditeljstva uzrokovanih napretkom tehnologije te promjenama u životnom stilu i rodnim ulogama.

2. Obitelj kroz povijest

Obitelj je prva životna skupina kojoj pripadamo; prirodni socijalni sustav koji ima svoju strukturu, funkcije, pravila, uloge, načine komuniciranja, načine suočavanja s problemima i njihovim rješavanjem. Članom obitelji postaje se rođenjem, usvojenjem i zasnivanjem braka. Obitelj današnjice doživjela je brojne promjene u odnosu na tradicionalnu obitelj. Najznačajnije promjene kojima svjedočimo posljednjih desetljeća su sljedeće: sve je veći broj zaposlenih i ekonomski nezavisnih žena, sve je kasnija dob stupanja u brak, prevladavaju dvogeneracijske obitelji, sve je veći broj parova bez djece, raste broj razvoda brakova i jednoroditeljskih obitelji (samohrani roditelji), u porastu je broj izvanbračnih obitelji i samačkih kućanstava, raste broj alternativnih zajednica itd. (Štalekar, 2010). Shodno tome, pojedinačna uloga majke i oca doživjela je značajnu preobrazbu.

2.1. Majčinstvo

Roditeljstvo se sve do početka 90-ih godina 20. stoljeća poistovjećivalo s majčinstvom (Čudina-Obradović i Obradović, 2003). Tradicionalno se majčinstvo veže uz brigu i podizanje djeteta u ozračju bezuvjetne ljubavi i to u izvedbi koja ispunjava društvena očekivanja (Pernar, 2010). Majčinstvo se kroz povijest smatralo najvećim ženinim postignućem, ali i smislom života. Raniji autori, kao što je Arendell (2000), majčinstvo opisuju kao ženin najvažniji izvor osobnog identiteta, mnogo snažniji od bračnog statusa ili profesije (Čudina-Obradović i Obradović, 2003). Mnoge kulture koje njeguju ideologiju patrijarhata žene vide kao slabe i nesposobne članice društva kojima se na brigu jedino može ostaviti dijete, a njihova ostala postignuća ostaju zanemarena, dok muškarce određuju snažnima i sposobnima za sve (Orr, 1993 prema Vrcelj, 2019). Iako su danas žene puno slobodnije odlučiti žele li postati majkama ili ne, one koje se na to ipak odluče bivaju izložene brojnim društvenim pritiscima te udovoljavanju socijalnim očekivanjima. Podrazumijeva se da su majke *superžene* koje sve dosadašnje životne užitke, okupacije i obaveze stavljaju po strani, a za svoju djecu pomiču planine. U istraživanju provedenom 90-ih godina prošloga stoljeća (Carol Mcveigh, 1997)

mlade su žene istaknule kako ih nitko nije pripremio na zahtjevnost brige za dijete, na razinu iscrpljenosti koju su osjećale, kao niti na gubitak prostora i vremena za sebe te realnost svakodnevne brige o djetetu tijekom 24 sata (Bartolac i Hendelja, 2021). Aurélie Athan (2020) postajanje majkom gleda kao tranzitivni, razvojni proces, kroz koji žena prolazi od razdoblja prije začeća, preko iskustva trudnoće i poroda (ili posvajanja djeteta) do postnatalnog razdoblja i nadalje, do kraja majčinog života (Bartolac i Hendelja, 2021). Važno je da teret koji se stavlja na leđa žene i kontradiktornost društva koje od mladih žena očekuje ostvarenje u majčinskoj ulozi, ali istovremeno ne pruža dovoljno podrške, niti sa psihološke strane niti kroz obrazovne programe, ne prođe ispod radara te postane zamijećen. Majčinstvo se smatra najljepšim darom i vještinom koja se ne uči već dolazi prirodno i instinktivno, dok društvo licemjerno iza leđa nabraja sve pogreške i propuste. Pernar (2010) upozorava kako stereotipno gledanje na ulogu majke može stvarati jak emocionalni pritisak na majku, te tako ugroziti potencijalno prirodno psihološki zdrav i dovoljno dobar odnos između majke i djeteta.

2.2. Očinstvo

Društveno poimanje oca nasuprot majke već je na prvi pogled drugačije. Postojanje duplih standarda osobito dolazi do izražaja kad je u pitanju roditeljstvo. Od očeva se očekuje da skrbe o svojoj obitelji, budu zaposleni, privređuju novac, a svojim ženama tek povremeno pomažu oko brige za dijete. Također, muškarcima ne otkucava biološki sat tako da nad njima ne stoji toliki pritisak da se ostvare kao roditelji kao što stoji nad ženama (Čudina-Obradović i Obradović, 2003). Majčinstvo je bitan dio ženina identiteta, dok je očinstvo poželjna no ne i nužna uloga muškarca (Walker, 2000 prema Čudina-Obradović i Obradović, 2003). Očevi su dugo vremena bili zanemarena tema u knjigama, priručnicima, seminarima pa i u dječjoj psihologiji dok je literatura koja je svojedobno služila kao pomoć u roditeljstvu bila namijenjena samo majkama. Kada se u istraživanjima i spominje uloga oca, ona se obrađuje sa stajališta utjecaja njegove odsutnosti, a ne prisutnosti u djetetovu životu. Dugo je prevladavalo mišljenje kako je otac tek sekundarna figura u roditeljstvu i obitelji te kako je njegova uloga financijska i moralna potpora majci (Cvrtnjak i Miljević Riđički, 2015). Tijekom posljednjeg

stoljeća ulogu oca pratile su etikete kao što je „okosnica obitelji“ ili „glava kuće“; on je donosio novac i hranu na stol pa je suživot u kućanstvu tekao po njegovim pravilima. Ako su pak nekog muškarca smatrali brižnim ocem, to bi značilo da je pružao materijalnu sigurnost te bio dobra financijska potpora svojoj obitelji. Kako god, otac kao takav bio je često emocionalno odsutan. (Carpenter, 2002 prema Cvrtnjak i Miljević Ridički, 2015). Poimanje oca danas značajno se promijenilo. Novija istraživanja su pokazala kako kod mlađih muškaraca postoji trend uključivanja u život obitelji i bavljenje djecom (Barker, 2008 prema Cvrtnjak i Miljević Ridički, 2015). Ravnopravno roditeljstvo ne znači nužno da oba roditelja moraju obavljati sve kućanske i obiteljske zadatke. Biološke razlike među spolovima opravdavaju postojanje razlika u području interesa i u područjima u kojima je pojedini spol spretniji i snalažljiviji. Kroz analizu brojnih znanstvenih studija utvrđeno je da su očevi skloniji igri sa djetetom, dok su majke aktivnije u hranjenju i njezi djeteta. Takve obitelji počivaju na međusobnom kvalitetnom nadopunjavanju oca i majke (Cvrtnjak i Miljević Ridički, 2015). Očevi su danas sve više uključeni u roditeljstvo počevši od samog trenutka planiranja obitelji, prisustva kod poroda, obavljanja roditeljskih zadataka kao što je hranjenje ili mijenjanje pelena, odlaska na školske predstave, a sve češće iskorištavaju i pravo odlaska na roditeljski dopust.

3. Obilježja postmoderne obitelji

Na samom početku, bitno je razjasniti značenje „postmoderne“. Postmoderna je naziv za skup opće društvenih gibanja koja dominiraju drugim dijelom prošloga stoljeća pa sve do današnjice. Označava dominantnost konzumerizma i prisutnost masovnih medija, a osobni se interesi stavljaju ispred općeg dobra. (Jančić i sur., 2019). I muškarci i žene teže profesionalnom napredovanju i materijalnom blagostanju, dok se tradicionalne obiteljske vrijednosti zanemaruju (Maleš, 2012). Kroz faze promjene od tradicionalnog, preko modernog do postmodernog koncepta društva, dogodile su se i promjene u vrijednosnom sustavu unutar braka i obitelji (Jančić i sur., 2019). Moto postmodernih obitelji postaje „moj je život moj posao“ (Haralambos i Heald, 1994, str. 339 prema Erdeš Babić). Također, mijenjaju se definicije braka i obitelji. Brak više

nije isključivo zajednica između muškarca i žene, već je moguće i istospolno partnerstvo. Samim time, mijenja se i definicija nuklearne obitelji koja je do sad obuhvaćala majku, oca i dijete. U postmodernizmu obitelj mogu biti: razvedeni bračni parovi s djecom, posvojiteljske obitelji, samohrani roditelji, udomiteljske obitelji, istospolne obitelji, alternativne zajednice, izvanbračne obitelji, surogat obitelji te parovi bez djece (Jančić i sur., 2019). Koprek (2015) navodi kako tradicionalni brak i obitelj gube svoje mjesto u suvremenom društvu te biva zamijenjeno drugim varijacijskim obiteljskim zajednicama (Erdeš Babić). Mnogi se parovi na sklapanje braka odluče dosta kasno, neki se ne odluče nikada, a posljednjih nekoliko godina prisutan je povećan broj razvedenih brakova. Kultura individualizma jedan je od čimbenika koji dovodi do sukoba partnera i raspada braka, a razlog tome je što se takva kultura ne podudara s vrijednostima i zahtjevima koje traži život u zajednici (Maleš, 2012,13 prema Jančić i sur., 2019). Nekoliko desetljeća unazad, obitelji su bile višegeneracijske, a geografska udaljenost svedena na minimum. Obitelji bi se, ako ne bi živjele u istoj kući ili istom dvorištu, situirale u neposrednoj blizini, istom selu ili gradu. Preduvjet blizine stanovanja bio je važan za održavanje stabilnih tradicionalnih obiteljskih odnosa. Danas je izgradnja vlastite obitelji kilometrima dalje od roditelja puno češća i lakša zahvaljujući napretku tehnologije koji olakšava održavanje kontakata, ali sve češće i nužna radi potrage za poslom. Promjene na tržištu rada utjecale su na odgoj djece pa je značajna uloga u odgoju i obrazovanju pripala školskome sustavu (Erdeš Babić). Žene su postale osnažene, sve češće visokoobrazovane te ekonomski neovisne sa zaposlenjem na puno radno vrijeme. Zahvaljujući regionalno nejednakoj zastupljenosti dječjih vrtića i jaslica, manjku stručnog osoblja i radne snage što rezultira smanjenom upisnom kvotom djece u odgojno-obrazovne ustanove ili otprije navedenoj geografskoj udaljenosti od vlastitih roditelja zbog čega „baka servis“ postaje nedokučiv i ne tako lako dostupan, sve je češći koncept „teta čuvalica“ i dadilja za čijom pomoći roditelji često moraju posegnuti. Također, sve se veći naglasak stavlja na sve aspekte djetetovog razvoja i blagostanja. Nova pozicija djeteta kao subjekta s pravima te promjena cilja odgoja nametnuli su zahtjeve za drukčijim odgojnim postupcima (Maleš, 2012). Tjelesno kažnjavanje djece postaje strogo osuđivano od strane stručnjaka i više se ne može nazivati odgojnom metodom koja je za vrijeme tradicionalnog koncepta društva bila

opće prihvaćena jer je „batina iz raja izašla“. Kao reakcija na tjelesno kažnjavanje danas se razvija pristup pozitivne discipline, a za polazište ima poštivanje prava djeteta, njegovih razvojnih potreba i njegovog najboljeg interesa, te razvijanje samodiscipline, odgovornosti i prosocijalnog ponašanja (Maleš, 2012). U vidu njihovog najboljeg interesa i razvojnih potreba, sve veći broj djece pohađa i po nekoliko izvanškolskih aktivnosti, strani jezik nauči i prije materinjeg, odličan školski uspjeh i izvrsnost u svim područjima postaje imperativ, a unajmljivanje vlastitog instruktora koji služi kao pomoć u učenju gotovo je neizbježno. Slobodno vrijeme djeca sve rjeđe provode na igralištu ili u parku, a sve češće u *shopping* centrima ili na pametnim telefonima. U najboljoj namjeri da priušte djeci nešto što su i sami imali ili nešto što nikada nisu imali, roditelji zalutaju u krajnosti pod krinkom pozitivnog roditeljstva.

4. Utjecaj zaposlenosti na roditeljstvo

Kako se sve do prošlog stoljeća roditeljstvo povezivalo s majčinstvom, a majke su bile kućanice i skrbile o djeci te u njihovu opisu zanimanja nije bilo mjesta izgradnji profesionalne karijere, tako se ni zaposlenost i roditeljstvo nisu imali prilike ispreplitati. Roditeljstvo i zaposlenost bila su dva odvojena pojma koja su u korelaciju stigla emancipacijom žena. *Hipoteza proširenja* s jedne strane govori upravo o pozitivnom utjecaju zaposlenosti u žena kroz perspektivu njihovog osnaživanja i osjećaja jednake vrijednosti koji im daje više energije i vremena te na obiteljske procese u globalu utječe pozitivno. Nasuprot nje javlja se *hipoteza ograničenog vremena* koja polazi od pretpostavke kako svi imamo jednakih 24 sata u danu te bivanje na poslu oduzima vrijeme za bavljenje djecom i kućanskim poslovima što u žena izaziva stres koji se negativno prelijeva na obiteljske odnose (Obradović i Čudina-Obradović, 2000). Činjenica da ljudi imaju ograničenu količinu vremena i energije navela je istraživače na gotovo isključujuće usmjeravanje prema negativnom aspektu sučeljavanja radne i obiteljske domene (Gjurić i sur., 2014). Napretkom i razvitkom društva te proširenjem horizonta suvremene obitelji sve više teže ravnopravnim obiteljskim zaduženjima i odnosima, a muškarci sve češće žele veću

uključenost u život svoje obitelji, no i dalje je vidljiv utjecaj patrijarhalnih obrazaca koji na leđa žene stavljaju više obaveza i očekuju veću predanost u svemu što rade. S druge strane, društvo i dalje s podsmjehom gleda na očeve koji pokazuju veću želju za punopravnim sudjelovanjem u obiteljskim aktivnostima unatoč obiteljskoj politici koja svojevrsno potiče ravnopravnost u roditeljstvu.

4.1. Dvostruka uloga žena u suvremenoj obitelji

Tijekom života spol ili rod često budu polazišna točka procjene tuđe vrijednosti i tuđih mogućnosti (Gjurić i sur., 2014). Raspodjela poslova među bračnim partnerima jednim je dijelom određena stavovima prema rodnim ulogama (Korabik, 1999 prema Gjurić i sur., 2014). Unatoč tradicionalnim stavovima koji žene smještaju u kuhinju, statistike pokazuju kako broj žena u visokoškolskom obrazovanju raste. Visokoobrazovanim ženama zajedničko je odgađanje rađanja prvog djeteta dok se same fertilitetne intencije i željeni broj djece razlikuju kod svake. Prema istraživanju, visoko obrazovane žene žele roditi veći broj djece, ali to se ne događa zbog nedostatka razvijene infrastrukture i podrške zaposlenim ženama te općenito veće jednakosti među spolovima (Damjanić, 2014). Unatoč napretku društva koji je doveo do većih prava i mogućnosti žena te njihovoj težnji ka ostvarenju u profesionalnom planu, danas je zaposlenost obaju partnera gotovo neminovna. Troškove života dvočlane ili višečlane obitelji više ne može podmiriti samo jedna osoba. Žene koje se i ne odluče na visokoškolsko obrazovanje, zaposle se po završetku srednje škole. Ekonomska neovisnost svakog pojedinca prioritet je više no ikad pa sukob radne i obiteljske uloge pogađa gotovo svaku obitelj. Istraživanja su pokazala da većem sukobu obiteljskih i radnih obveza ponajprije doprinosi količina vremena provedena u obavljanju obiteljskih obveza kao što su primjerice skrb za djecu, nemoćne osobe ili osobe starije životne dobi i obavljanje kućanskih poslova (Dobrotić i Laklija, 2009 prema Janković i sur., 2012). Pažnja koja se posvećuje svakom segmentu roditeljstva danas je puno veća nego ona posvećena u dobu naših djedova i baka što izaziva dodatan stres i premorenost. Prehrana djece mora se temeljiti na točno određenim namirnicama i uravnoteženim obrocima, obrazovanje djece mora krenuti od malih nogu i sl. Ne treba zanemariti i izazove i nedoumice s kojima se roditelji nose uzrokovane povećanim

brojem mogućnosti. Iako je danas puno lakše animirati djecu, sadržaj koji im se nudi često nije prikladan uzrastu pa roditelji moraju budno pratiti tematiku crtića, igrice ili sadržaja na društvenim mrežama. Također, i vrsta poslova koju bračni partneri obavljaju u kući slijedi spolne obrasce pa tako čišćenje i kuhanje zapada žene dok je održavanje automobila i aparata “muški posao” (Greenstein, 2000 prema Obradović i Čudina-Obradović, 2000). Po tome sudeći, iako naizgled muškarci i žene na sebe preuzimaju podjednak broj kućanskih obaveza što dovodi do veće ravnopravnosti u odnosu, i dalje ne možemo govoriti da su ravnopravno raspoređeni poslovi jednakog intenziteta i učestalosti obavljanja.

4.2. Problematika nestandardnog radnog vremena

Sve je veći broj zaposlenika uključen u neki od nestandardnih oblika rada kao što su smjenski rad, noćni rad, rad vikendom, nepuno radno vrijeme, fleksibilno radno vrijeme, sezonski rad, rad u pripravnosti itd. (Slišković, 2010). Napredak tehnologije koji nam je omogućio da budemo dostupni uvijek i svugdje dao je povod poslodavcima da tu mogućnost i iskorištavaju. Nerijetko se javljaju situacije u kojima se gubi granica između poslovnog i privatnog. Društvena zajednica sve se više približava “24-satnom društvu” (Slišković, 2010). Nestandardni oblici rada značajno utječu na roditeljstvo rušeći time obiteljsku rutinu. Društvene i obiteljske aktivnosti većinom su prilagođene dnevnom ritmu, odnosno normalnom obrascu budnosti/spavanja (Slišković, 2010). Smjenski rad, koji se odnosi na rad čiji se vremenski raspored permanentno ili učestalo nalazi izvan standardnoga dnevnog radnog vremena (Knauth, 1998 prema Slišković, 2010), rezultira nedostatkom vremena provedenog s obitelji. U istraživanju efekata nestandardnoga smjenskog rada na ponašanje djece do dvije godine rezultati su pokazali da djeca čiji roditelj(i) rade u nestandardnome smjenskom sustavu pokazuju više problema u ponašanju od djece čija oba roditelja rade standardno radno vrijeme (Slišković, 2010). Uz to, javlja se i problematika zbrinjavanja predškolske ili mlađe školske djece ukoliko oba roditelja rade drugu smjenu, a obrazovne ustanove poput vrtića i škole rade u prosjeku do 17:00 ili 18:00h. Prema studiji koja je uspoređivala radno vrijeme muškaraca i žena u parovima s djecom i bez djece, žene češće skraćuju svoje radno vrijeme u prosjeku za tri sata dok muškarci produžuju svoje radno vrijeme

u prosjeku za jedan sat (Medalia i Jacobs, 2008 prema De Spiegelaere i Piasna, 2019). Autori De Spiegelaere i Piasna (2019) smatraju nerealnim očekivanja da oba roditelja rade puno radno vrijeme te kod kuće obavljaju roditeljske dužnosti, što smatraju da teže pada ženama koje na sebe i dalje preuzimaju većinu kućanskih i obiteljskih obaveza. Kao rješenje vide skraćeno radno vrijeme koje bi za rezultat dovelo povećanje sudjelovanje žena na tržištu rada, ravnopravnost između muškaraca i žena na tržištu rada te veću rodnu ravnopravnost u obavljanju kućanskih poslova jer bi muškarci, ukoliko bi radili na skraćeno radno vrijeme, mogli na sebe preuzeti više kućanskih obaveza. Slično se dogodilo u Francuskoj gdje je smanjenje standardnog radnog tjedna na 35 sati potaknulo muškarce da se više angažiraju u skrbi za djecu i kućanstvo (De Spiegelaere i Piasna, 2019). Ne treba zanemariti jednaku važnost radne i obiteljske uloge niti podcijeniti važnost podizanja i odgajanja novog bića. Parovima koji se odluče ostvariti u roditeljstvu iznimno je bitno omogućiti i potaknuti ih da tu ulogu obavljaju u istoj, ako ne i intenzivnoj mjeri nego radnu.

4.3. *Nesigurnost posla*

Značajan čimbenik u odluci o roditeljstvu je i socioekonomska situacija. Odluke o roditeljstvu su snažnije s porastom obrazovanja pojedinca, dosežu vrhunac kada oba partnera rade, te malo padaju kada je jedan od partnera nezaposlen (Damjanić, 2014). Neki autori ističu kako nefleksibilnost i nesigurnost posla kod parova rezultiraju negativnim intencijama ili trajnim odgađanjem roditeljstva (Mencarini i Tanturri, 2006 prema Damjanić, 2014). Trendovi su drugačiji nego za vrijeme tradicionalnog koncepta društva. Ako ste se prije 50-ak godina zaposlili u nekom poduzeću, velika je vjerojatnost da ste tamo nastavili raditi sve do mirovine, što danas nije slučaj. Kućanstva više nisu višegeneracijska, već se mladi odlučuju na samostalni život u velikim gradovima gdje je izbor poslova i visina dohotka veća. S obzirom na probleme priuštivosti stanovanja, mnogi se moraju situirati u malenim stanovima u kojima su režije i najamnina visoki, a o vlastitom uzgoju hrane mogu samo sanjati. Takvi trendovi značajno utječu na količinu novca koja je potrebna kako bi se pokrili troškovi života pa si mnoge obitelji ne mogu priuštiti gubitak posla. Iz tog razloga, nesigurnost posla predstavlja veliki pritisak i stres koji se može negativno odraziti na obiteljske

odnose. Ostanak roditelja bez posla predstavlja drastičnu promjenu unutar obitelji koja obitelj suočava s egzistencijalnim problemima preživljavanja i priskrbliivanja sredstava za život. Krizna situacija može se manifestirati tjelesnim simptomima kao što su smetnje u prehrani, spavanju, regulaciji temperature, bolovi u mišićima, glavobolja, i sl. (Britvić, 2010). Simptomi stresa mogu se jednako odraziti na djecu kao i na roditelje. Roditelji u takvim situacijama, unatoč tome što su do sad možda prakticirali dobro i odgovorno roditeljstvo, mogu nesvjesno skrenuti s puta i zanemariti svoju djecu. Jedan od karakterističnih znakova krize je prekid socijalnih kontakata i izolacija (Britvić, 2010). Roditelji se pod utjecajem osjećaja srama ili krivnje što se ne mogu sami pobrinuti za svoju djecu okreću od svih umjesto da traže pomoć. Osoba često otežano funkcionira, gubi nadu da će se problem riješiti, teško se koncentrira na posao ili na ono što drugi govore (Britvić, 2010). Slične se misli mogu javiti i u situacijama prije gubitka zaposlenja, kada roditelji tek strahuju od takvog ishoda. Sigurnost zaposlenja danas je važan prediktor za planiranje obitelji, ostvarenje u roditeljstvu, a kasnije kompetentno roditeljstvo.

5. Obiteljski usmjerena radna politika

Obiteljska se politika u užem smislu odnosi na usluge i naknade usmjerene obiteljima s djecom, dok obiteljska politika u širem smislu obuhvaća različite javne politike koje mogu (ne)posredno utjecati na život te prilike pojedinca i obitelji kroz različite faze života. Ciljevi obiteljske politike su višestruki; smanjenje (dječjeg) siromaštva i održavanje prihoda, izravna naknada za ekonomski trošak djece, poticanje zapošljavanja, podrška razvoju djeteta u ranijoj dobi, podrška roditeljstvu, poticanje rodne ravnopravnosti, itd. Noviji trendovi koji se javljaju u obiteljskoj politici obuhvaćaju aktivacijsku dimenziju (Dobrotić, 2024) koja je usmjerena na prisutnost roditelja na tržištu rada uz poštivanje dimenzije rodne jednakosti/ravnopravnosti (Morel i sur., 2012 prema Dobrotić, 2015). Sljedeći je trend defamilizam odnosno rasterećenje roditelja od funkcije skrbi kroz odgojno obrazovne ustanove te individualizam koji se odnosi na individualna prava roditelja i djece (Dobrotić, 2024). Da bismo procijenili kvalitetu pojedine politike u državi, potrebno ju je sagledati u

širem kontekstu u usporedbi s drugim državama, ali i ocijeniti koliko odgovara potrebama vlastitog stanovništva. Hrvatska obiteljska politika svojim je stanovnicima potpomogla mjerama u obliku novca, vremena i usluga. S obzirom na mjere pomoći, ovaj će se rad detaljnije dotaknuti mjera koje su od najvećeg značaja dvohraniteljskim obiteljima, a to su roditeljski dopusti i rad od kuće kao fleksibilna mogućnost sudjelovanja na tržištu rada.

5.1. Rad od kuće

Sukob radne i obiteljske uloge do sada je već jasno razrađen. Obuhvaća dupli posao i napor koji se u jednom dijelu dana odvija na radnom mjestu, a u drugom dijelu dana kod kuće. Kako god, uz strogo uvažavanje snage i truda koji je potrebno uložiti kako bi obje uloge skladno funkcionirale, pozitivna strana toga je jasno ocrтана granica između poslovnog i privatnog vremena. Kod prakticiranja rada od kuće, koji je posebno zaživio za vrijeme i nakon pandemije virusa Covida 19, dolazi do izravnog sudara poslovne i privatne sfere. Fleksibilna mogućnost sudjelovanja na tržištu rada, čiji je koncept obuhvaćen i radnim pravom, za cilj ima uspostavu bolje koncentracije i usredotočenosti na rad, veću produktivnost, uštedu vremena i novca, ali i uspostavu ravnoteže između poslovnog i privatnog i veću posvećenost obitelji (Lipnjak, 2012). Je li rad od kuće roditeljima zaista pružio ravnotežu između poslovnog i privatnog? Imaju li roditelji zaista više vremena za svoju obitelj? Koncept koji bi vjerojatno izvrsno funkcionirao za organiziranu skupinu ljudi o kojima nitko ne ovisi već si mogu sami krojiti dnevni ritam po vlastitim preferencijama i obavezama, za roditelje kojima je dan u potpunosti podređen djeci predstavlja pravi izazov. Kako objasniti djetetu da mama mora raditi dok istovremeno sjedi ispred laptopa za kuhinjskim stolom, a krajičkom oka pazi da joj ne zagori ručak? Mama još i može u hodu pojesti sendvič za ručak ili odvojiti pet minuta da ode do toaleta, ali kako da djetetu servira hladan ručak ili ga ne umiri kada neutješno plače? S jedne strane, treba uzeti u obzir činjenicu kako roditeljstvo sa sobom nosi i dodatne izdatke pa bi tako svaki ušteđeni novac dobro došao. S tog gledišta rad od kuće roditeljima donosi brojne povlastice. Ukoliko ne odlaze na posao; ne trebaju kupiti poslovnu odjeću i obuću, ne trebaju tako često točiti gorivo u auto, a po završetku posla neće otići na kavu s kolegama te tamo podmiriti

račun. Također, još jedna pozitivna strana rada od kuće je mogućnost rada za više poslodavaca na više projekata (Lipnjak, 2012). S druge strane, negativne strane rada od kuće uglavnom su vezane uz radnu ulogu, njen razvitak i napredak. Lipnjak (2012) smatra kako rad kod kuće predstavlja potpunu depersonalizaciju radnog okruženja, ne postoji razmjena znanja, savjeta i ideja, a zaposlenicima nedostaje natjecateljski entuzijazam. Istraživanje s američkog Sveučilišta Ohio State utvrdilo je razlike u obavljenom poslu kod žena i muškaraca. Rezultati istraživanja su pokazali kako su i muškarci i žene obavili više kućanskih obaveza kada su radili kod kuće, a ne u uredu, ali su isto tako muškarci obavili manje kućanskih zadataka u razdoblju kada su žene radile od kuće, a kada je situacija bila obrnuta žene nisu uradile manje kućanskih zadataka (Grabmeier, 2023). Dakle, žene i tijekom rada od kuće povuku više kada je riječ o kućanskim poslovima, dok se od muškaraca to isto ne očekuje. Izgleda da moderno društvo još uvijek nije doraslo modernim zahtjevima pa i dalje pod izlikom jednakosti rodova/spolova ženama na leđa stavlja još teži teret kočeći ih pritom u profesionalnom napredovanju zbog pretrpavanja kućanskim obavezama.

5.2. *Dopusti namijenjeni roditeljima*

Dopusti namijenjeni roditeljima obuhvaćaju nekoliko vrsta dopusta. Rodiljni dopust isključivo je pravo majke neposredno prije i nakon poroda sa svrhom očuvanja zdravlja majke i djeteta. Očev dopust, kao što i samo ime nalaže, isključivo je pravo oca odnosno partnera ili partnerice neposredno nakon rođenja djeteta (Dobrotić, 2021), a u većini europskih zemalja, pa tako i u Hrvatskoj, traje svega nekoliko dana, najčešće tjedan do dva (Dobrotić i Varga, 2018). Roditeljski je dopust pravo oba roditelja koje u pravilu slijedi odmah po završetku rodiljnog dopusta (Dobrotić, 2021). Očeve kvote unutar sheme roditeljskih dopusta također su sve raširenija praksa koja se kreće od jednog mjeseca u Rumunjskoj do tri mjeseca u Švedskoj. U Hrvatskoj shema propisuje kako svaki roditelj ima pravo na četiri mjeseca roditeljskog dopusta od čega su dva mjeseca dopusta neprenosiva. Drugim riječima, dva mjeseca dopusta usmjerena su isključivo prema svakom od roditelja te „propadaju“ ako se ne iskoriste, dok se preostala četiri mjeseca dopusta mogu iskoristiti sukladno dogovoru (Dobrotić i Varga, 2018). U europskim zemljama dominiraju dva glavna argumenta iza reformi kojima

se očevima osigurava veći pristup pravima na dopuste – rodna ravnopravnost i dobrobit djeteta. Uvođenje očevih dopusta bitan je instrument koji bi trebao osnažiti položaj žena na tržištu rada, ali i povećati angažman muškaraca u privatnoj sferi. Osim rodne jednakosti, bitna je i dobrobit djeteta, pravo djeteta na aktivnu brigu obaju roditelja te važnost jačanja odnosa očeva i djece (Rostgaard, 2002; Rege i Solli, 2013 prema Dobrotić i Varga, 2018). Sheme dopusta razlikuju se u pogledu trajanja, visine naknada, fleksibilnih mogućnosti korištenja te (kriterija) pristupa plaćenim dopustima (Kosłowski i sur. 2020 prema Dobrotić, 2021). Smatra se kako plaćeni dopusti u trajanju od oko godinu dana vodi pozitivnijim učincima vezanima uz sudjelovanje i položaj žena na tržištu rada te dobrobit djece (vidi Galtry i Callister 2005; Dobrotić 2015; Ferragina 2020 prema Dobrotić, 2021). S druge strane, očeva neprenosiva dva mjeseca često ostanu neiskorištena radi neisplativosti sa financijskog stajališta. Naknada plaće tijekom roditeljskog dopusta isplaćuje se u punom iznosu osnovice za naknadu plaće (100% od osnovice za naknadu plaće), ali ne može za puno radno vrijeme iznositi više od 225,5% proračunske osnovice mjesečno odnosno 995,44 eura (Središnji državni ured za demografiju i mlade). Stupanj kulturnoga razvoja i odnos društva prema podjeli roditeljske uloge ima značajan utjecaj na korištenje očinskoga dopusta. Prema istraživanju poljskih sociologa, očevo korištenje prava iz sustava roditeljskih potpora manje je društveno prihvaćeno od majčinog (Zielińska, 2018.: 38 prema Simović-Zvicer, 2022). Na očeve koji na sebe preuzmu svoje dužnosti i obaveze koje su stekli ulaskom u partnerstvo i zasnivanjem obitelji društvo gleda kao na “papučare” koji žive po ženinim pravilima. Dopusti namijenjeni roditeljima višedimenzionalnog su karaktera, a sama struktura te dizajn pojedine dimenzije politike roditeljskih dopusta može imati različite te često suprotstavljene učinke na rodne i društvene nejednakosti u skrbi i zaposlenosti zbog čega ih je potrebno promatrati zajedno (Dobrotić, 2021).

6. Različite strukture suvremene obitelji

Suvremena obitelj izlazi izvan okvira tipične tradicionalne obitelji te u svoju definiciju prihvaća više različitih oblika. Maleš (2012,13) navodi kako klasične definicije obitelji koje uzimaju brak i krvno srodstvo kao njezina bitna određenja više ne pokrivaju sve tipove obitelji. Kao što je otprije u ovom radu navedeno, u postmoderni više ne postoje samo nuklearne obitelji koje se sastoje od majke, oca i djeteta i obitelj se ne može tako definirati (Jančić i sur., 2019).). Prema Bowen (1986., prema Weber, 2011.), obitelj je sustav međusobno povezanih i međusobno zavisnih pojedinaca pri čemu svaki član obitelji ima svoju ulogu i poštuje pravila koja se na njega odnose. Gledajući na istospolne i raznospolne obitelji iz Bowenove perspektive, možemo zaključiti da one nisu suštinski drugačije (Patrčević i Ernečić, 2020).

6.1. *Istospolne obitelji*

Istospolni parovi u današnjem su društvu još uvijek osjetljiva točka. Iako homoseksualnost nije tek puka izmišljotina modernog društva, suvremeno društvo teško se miri s takvim oblikom zajednice pa se tako prva legalizacija istospolnog partnerstva dogodila u Nizozemskoj 2001. godine, a trinaest godina nakon doživjela ju je i Hrvatska (Jančić i sur., 2019). Unatoč tome, čak deset godina nakon legalizacije, istospolni parovi u Hrvatskoj se i dalje suočavaju s brojnim predrasudama i ograničenim pravima. Na vlasti se sukobljavaju dvije jake opozitne struje, konzervativna i liberalna, svaka na svom društvenom polu. Zagovarači konzervativizma odrastanje djece u istospolnim obiteljima smatraju neprihvatljivim te sve svoje napore gorljivo ulažu u postavljanje čvrste zakonske regulative kojom bi se spriječilo formiranje bilo kakvih drugih zajednica osim onih heteroseksualnih. Smatraju da se njihova prava, osobito ona koja proizlaze iz obiteljskog života, nikako ne bi trebala izjednačiti s pravima heteroseksualnih parova, kao što je pravo na brak, roditeljstvo, udomljavanje ili posvajanje djece. Tijekom njihovog aktivizma gotovo je nemoguće ne primijetiti uplitanje vjere u takva i slična pitanja. (Patrčević i Ernečić, 2020). Dok se u zapadnijim zemljama istospolni parovi mogu ostvariti kao roditelji posvajanjem, udomljavanjem ili surogat roditeljstvom, ta im mogućnost u Hrvatskoj

još uvijek nije dostupna. Najčešći način ostvarenja u roditeljstvu je ukoliko jedan od partnera ima dijete iz prijašnje veze. Pri posvajanju se prednost daje heteroseksualnim parovima iako Koruga (2015) navodi da na temelju zaključaka brojnih istraživanja o razlikama djece koja žive u heteroseksualnim i homoseksualnim obiteljima, razlike nema (Jančić i sur., 2019). Protivnici istospolnog roditeljstva čvrstog su stava da djeca trebaju roditelje različitog spola kao jedini i glavni preduvjet idealnog okruženja za odrastanje. Suprotno tome, znanstvena istraživanja ukazuju da je za djecu povoljnije okruženje kada odrastaju uz dva roditelja, te da su u tom smislu djeca iz cjelovitih obitelji u prednosti pred djecom iz jednoroditeljski, a indikacije da ta dva roditelja nužno moraju biti različitog spola ne postoje (Ritenhouse, 2011 prema Patrčević i Ernečić, 2020). Također, ne postoje podatci koji bi ukazivali da djeca istospolnih parova imaju više problema u ponašanju ili razvoju spolne uloge ili da imaju više poteškoća u socijalnoj prilagodbi (Patrčević i Ernečić, 2020). Izgleda da društvo svoje homofobne stavove izražava kroz iskrivljene potrebe djece bez važeće znanstvene podloge. Negiranje postojanja drugačijih oblika obitelji osim heteroseksualnih neće eliminirati njihovo formiranje i prisutnost u društvu. Činjenica je da istospolne obitelji postoje, kao što je i činjenica da u njima odrastaju djeca. Upravo iz tog razloga, društvo bi se trebalo više zauzeti za otvoreniji pristup prema svim tipovima obitelji, prema svim seksualnim orijentacijama ljudi, a politike zasnovati na znanstvenim dokazima. Sve dokle god ćemo se baviti time tko koga voli i na temelju toga odlučivati o pravima, a dublje probleme ostavljati po strani, društvo će biti samo puki generator socijalnih problema (Patrčević i Ernečić, 2020).

6.2. *Jednoroditeljske obitelji*

U usporedbi sa istospolnim zajednicama, društvo na jednoroditeljske obitelji gleda s većim suosjećanjem i senzibilitetom. Odrastanje s jednim roditeljem postaje sve češća pojava u suvremenom društvu, a broj tih obitelji i kod nas je u stalnom porastu (Mrnjavac, 2014). Uzrok nastanka jednoroditeljskih obitelji je najčešće razvod, smrt partnera ili pak željeno samohrano roditeljstvo. Iako je danas sve češća situacija u kojoj muž i žena odluče da više ne žele živjeti u zajednici što s jedne strane možemo pripisati

kulturi individualizma koja zastupa osobne potrebe nad potrebama društva i zagovara čovjekovu slobodu da bude krojač vlastite sreće, s druge strane visoka stopa razvoda može označavati i znak uspjeha otvorenog i tolerantnog društva podrške (Juul, 2018, prema Đuranović i Klasnić, 2020). Predškolsko razdoblje razvoja djetetove osobnosti osobito je značajno za razvoj primarne povezanosti s roditeljima kroz procese identifikacije koji se mogu poremetiti kod djece samohranih roditelja te zakočiti budući socijalni i emocionalni razvoj (Mrnjavac, 2014). Djeca često znaju osjećati odgovornost i krivicu za razvod roditelja što se može manifestirati poremećajima u ponašanju. Prema švedskom nacionalnom istraživanju djeca iz obitelji s jednim roditeljem imaju dvostruko povećan rizik psihijatrijskih oboljenja, ovisnosti o alkoholu, samoubojstava i pokušaja samoubojstava te tri puta veći rizik ovisnosti o drogama u odnosu na vršnjake iz obitelji s obama roditeljima (Weitoft, Hjern, Haglund i Rosen, 2003 prema Mrnjavac, 2014). S druge pak strane važno je naglasiti kako je prije svega za djetetov razvoj i dobrobit bitno održavanje kvalitetnih odnosa među članovima te podrška šire okoline i društva (Mrnjavac, 2014) što nas dovodi do zaključka kako je poticajno i zdravo okruženje bolje od toksične, ali cjelokupne obitelji. Prema Vulić- Prtorić (2002), djetetovo se ponašanje promatra u dinamičnom odnosu s kontekstom u kojem živi, što znači da je u svakom trenutku djetetova razvoja njegovo ponašanje rezultat transakcije između njegovih osobnih karakteristika i okoline (Mrnjavac, 2014). Prisustvo oba roditelja svakako predstavlja idealno okruženje, no ukoliko je tjeskoba, galama i strah cijena koja se mora platiti za cjelokupnu obitelj, jednoroditeljsko poticajno i pozitivno okruženje u tom je slučaju opcija koji bi svako dijete prvenstveno izabralo. Također, toksično okruženje može poslužiti kao model za usvajanje i učenje vlastitih obrazaca ponašanja pa tako djeca koja su odrastala u toksičnim i nesigurnim obiteljima mogu jednog dana postati nasilnici u vlastitim partnerskim vezama jer su odrastali u obitelji u kojoj je izreka „ljubav boli“ bila opravdanje za udarac. Obiteljski odnosi u središtu su proučavanja interakcijskih modela psihopatologije, a Bowlbijeva teorija privrženosti (Bowlby, 1992) pokazala se najčešće citiranom u tumačenju povezanosti poremećaja u ranoj komunikaciji između roditelja i djeteta i različitih internaliziranih i eksternaliziranih oblika psihopatologije (Mrnjavac, 2014). Bowlby privrženost u početku vidi kao svojstvo odnosa koje s vremenom kroz proces internalizacije postaje u sve većoj mjeri

svojestvo samog djeteta. Obitelj svojim najmlađim članovima prenosi vrijednosti, norme i uvjerenja društva kojem pripada kroz proces obrazovanja i socijalizacije i čini ih punopravnim članovima društva. Postojanje roditelja, njihova zdrava komunikacija s djetetom i njihova sposobnost da na prihvatljiv način zadovolje djetetove potrebe važni su za budućnost djece (Divković i Mujić, 2021). Iako društvo na jednoroditeljske obitelji gleda kao na osobnu tragediju, jednoroditeljske obitelji često znaju biti blagoslov za svoje članove koji tim činom prestaju biti zarobljenici nezdravih odnosa. Koliko god napuštanje partnerske zajednice u tom trenu može predstavljati emocionalno olakšanje, s vremenom se mogu javiti drugi problemi. Amato (2000) navodi veći broj posrednih čimbenika koji mogu otežati razvoj djece u obiteljima s jednim roditeljima, a to su puna odgovornost jednog roditelja za brigu djeteta, konflikt među bivšim supružnicima, neriješena pitanja uzdržavanja, posjeta i skrbništva, nedostatak emocionalne podrške majci, prekid ili smanjenje kontakata s rodbinom i prijateljima, niski ili smanjeni prihodi, niz stresnih životnih promjena nakon razvoda, promjena mjesta boravka, vrtića ili škole, povećane dnevne obveze majke te smanjeno majčino zadovoljstvo (Mrnjavac, 2014). Navedeni podatci, koji u najvećoj mjeri govore o negativnim učincima jednoroditeljskih obitelji, ukazuju na potrebu dodatnih istraživanja o utjecaju života u obiteljima s jednim roditeljem na članove obitelji, posebice na razvoj djece, s obzirom na globalni porast takvih oblika obitelji.

6.3. *Rekonstruirane obitelji*

Jedoroditeljske se obitelji često znaju pretvoriti u rekonstruirane obitelji. Rekonstruirane obitelji predstavljaju zajednicu u koju jedan ili oba partnera kojima je pripalo skrbništvo nakon razvoda braka, prekida veze ili smrti supružnika sklapaju novu zajednicu u koju dovode djecu iz prethodne veze ili braka. U rekonstruiranim obiteljima samo je jedan roditelj biološki dok je drugi počim ili pomajka, a djeca koja se nalaze u njima nemaju zajedničke roditelje (Grgec Petroci, Lacković i Maleš, 2012 prema Gajdek, 2023). Izlazak poznatih figura prema kojima je stečen osjećaj sigurnosti i privrženosti i ulazak novih u život djece, uz složenost koju sa sobom nosi raspad do sad postojeće i poznate zajednice, za djecu predstavlja dodatan izvor stresa. Ona često

teško prihvaćaju rekonstruiranu obitelj i novog partnera što izaziva probleme u funkcioniranju obitelji. Roditelji u novom okruženju moraju održati ravnotežu između izgradnje odnosa povjerenja i ljubavi s novim partnerom, ali i zadržavanja tog odnosa s djetetom zbog čega nailaze na dodatne izazove. Grgec Petroci i sur. (2012) navode kako je za uspjeh rekonstruirane obitelji potrebno osigurati nekoliko pretpostavki; potrebno je pravodobno upoznati dijete s novonastalom situacijom i zatražiti njegovu suglasnost za upoznavanje novog partnera, ali uz dijete potrebno je i pravodobno informirati bivšeg partnera. Ne treba zaboraviti kako i nakon razvoda ili raspada neformalne zajednice roditelji u podjednakoj mjeri zadržavaju svoja prava i obveze te bi trebali imati pristup informacijama vezanim uz svoje dijete koje, između ostaloga, uključuju informaciju s kime će njihovo dijete živjeti. Nadalje, bitno je adekvatno pripremiti dijete za upoznavanje, razgovarati s njim i istaknuti važnost prihvaćanja svakog člana zajednice. Potrebno je staviti imperativ na ravnopravnost svih članova zajednice i zadržavanje dostojanstva što bi značilo da su svačiji osjećaji, potrebe, misli, brige, mišljenja i stavovi jednako važni (Grgec Petroci, Lacković i Maleš, 2012 prema Gajdek, 2023).

6.4. Posvojiteljske obitelji

Jedan od netradicionalnih oblika nuklearne obitelji je posvojiteljska obitelj. Posvojiteljstvo, baš poput biološkog roditeljstva, predstavlja veliku tranziciju u životu roditelja i promjene u dinamici obiteljskih i partnerskih odnosa, a često je popraćeno i početničkim nesnalaženjem i potrebom za postepenom prilagodbom na novo životno poglavlje (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015). Obiteljski zakon posvojenje definira kao poseban oblik obiteljsko-pravnog zbrinjavanja i zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi kojim se stvara trajni odnos roditelja i djeteta (Obiteljski zakon, 2023). Posvojenje je tijekom 20. stoljeća u razvijenijim zapadnim zemljama bilo socijalna intervencija u život djece koju biološki roditelji više nisu mogli ili nisu željeli odgajati, dok se danas unutar socijalne skrbi u uređenijim zemljama radi o posvojenju djece sa specifičnim potrebama kao što su zlostavljana i zanemarivana djeca, djeca s teškoćama u razvoju, djeca manjinskih skupina, udomljena djeca, starija djeca te braća

i sestre (Burrow i Finley, 2001; Zamostny i sur., 2003; Sladović Franz, 2015). Danas se često susrećemo i s posvojenjem tzv. „obične male djece“ koja najčešće potječu iz nerazvijenih zemalja. Takvo se posvojenje odigrava preko privatnih agencija za posvojenje uz pomoć tzv. odvjetnika za posvojenje. Takvo posvojenje za sobom povlači i niz etičkih pitanja gledajući tim činom na ljudsko biće kao na robu čija se razmjena provodi po principu ponude i potražnje. Nekada se puno veća pažnja posvećivala homogenosti između posvojitelja i posvojenika, najčešće se radilo o dva roditelja različitog spola u 30-ih godinama života, pripadnicima srednje klase, koji žele posvojiti dijete izgledom, vjerski i etnički slično sebi. Danas je broj potencijalnih posvojitelja i posvojenika nerazmjernan pa je i homogenost manje ostvariva. Dva su temeljna razloga zbog kojih raste broj zahtjeva za posvojenjem; infertilnost u heteroseksualnih parova je veća, a u netradicionalnim oblicima obitelji kao što su homoseksualni parovi ili jednoroditeljske obitelji to je jedini način ostvarenja u roditeljstvu (Sladović Franz, 2015). Složenost koju sa sobom nosi posvojenje i kod stručnjaka izaziva podvojene i suprotstavljene stavove pa su tako jedni mišljenja kako je posvojenje djece rješenje različitih društvenih problema te naglašavaju prednosti vezane uz posvojenje, dok su drugi zaokupljeni psihološkim rizicima i problemima prilagodbe (Grgec Petroci, 2015). Prema Rutteru (1990) s posvojenjem se može povezati teorija rizika i teorija zaštitnih mehanizama. Posvojenje se smatra dobrim načinom zbrinjavanja djece bez adekvatne roditeljske skrbi te zaštitnim mehanizmom jer se djeca iz neadekvatne obiteljske sredine ili deprivirajuće institucionalne skrbi smještaju u dobro provjerenu obitelj posvojitelja. Uzroci rizika mogu se nalaziti u genetskom nasljeđu, prenatalnom razvoju ili zbog prethodnog iskustva u biološkoj ili udomiteljskoj obitelji ili instituciji (Grgec Petroci, 2015). Kako god, istraživanja su pokazala kako se posvojena djeca dobro prilagođavaju i razvijaju unutar odgovarajućih granica (Rutter, 1990; Brodzinsky i sur., 1995; Brodzinsky i Pinderhughes, 2002; Grgec Petroci, 2015) te da pokazuju znatno bolji kognitivni razvoj nego djeca koja su bila smještena u institucijama ili udomiteljskih obiteljima ili ona koja su živjela sa svojim biološkim roditeljima koji im nisu pružali određenu njegu ili ih općenito nisu željeli (Rutter, 1990; Fahlberg, 1991; Grgec Petroci, 2015). Razvitak privrženosti najvažniji je zadatak posvojenja. Fahlberg (1991) navodi kako dijete može razviti privrženost s bilo kojom osobom koja o njemu adekvatno brine, a

upravo je obitelj ta koja bi djetetu trebala omogućiti okolinu pogodnu za razvoj privrženosti (Grgec Petroci, 2015). Važno je da dijete ima jednu osobu s kojom može ostvariti određenu bliskost i povjerenje, koja će zadovoljiti njegove potrebe za ljubavlju i pripadanjem, koja će postavljati realna očekivanja, pružati podršku u teškim razdobljima i omogućiti identifikaciju i iskazivanje osjećaja (Fahlberg, 1991; McGinn, 2007; Brodzinsky i Palacios, 2005; Grgec Petroci, 2015).

7. Suvremeni trendovi roditeljstva

Društvene, ekonomske i kulturološke promjene na globalnoj razini uvjetuju promjene i u manjim društvenim zajednicama. Iako polako i s oprezom, društvo postaje sve otvorenije i okreće se liberalnijim razmišljanjima te objeručke prihvaća nove trendove koje suvremeni koncepti društva sa sobom donose. Tradicionalne obiteljske vrijednosti sve se češće zadržavaju u manjim sredinama dok veće sredine teže novitetima. Industrijalizacija je kao glavni pokretač društvene modernizacije, uz koji se kasnije nadovezao i razvoj tehnologije i interneta, bila povod nastanka kulture individualizma koju su prihvatile brojne obitelji (Jašarević i sur., 2023). Zahvaljujući napretku tehnologije, pametnim mobilnim uređajima i pametnim digitalnim ručnim satovima, roditelji su danas u mogućnosti u svakom trenu znati gdje im se dijete nalazi i slijediti njihovu lokaciju. Roditelji nisu nikad bili više uključeni u roditeljstvo i posvećeni roditeljskim stilovima i postupcima, a čini se kako se djeca nisu nikad ophodila s manjim poštovanjem prema obavezama i osobama koje bi trebali smatrati autoritetima. Istraživanja Anđelke Milić (2007) prikazala su četiri situacije proturječnosti suvremenog roditeljstva. Roditelji koji su prikazani kroz sintagmu „Roditeljstvo između moći i proturječnosti“ u svojem odgoju koriste informacije, savjete i poruke okoline zbog čega dolazi do pretrpavanja informacijama i u konačnici osjećaja bespomoćnosti. Druga sintagma „Roditeljstvo između individualizacije i profesionalizacije“ opisuje roditeljstvo koje se isprepliće s utjecajem okolinskih čimbenika kao što su odgojno obrazovne institucije, vršnjaci, crkva, izvanškolske aktivnosti i slično zbog čega se može dogoditi da ne uspiju doživjeti roditeljstvo kroz

vlastitu samorealizaciju i zadovoljstvo jer im ono podliježe izloženosti institucionalnim sadržajima. „Roditeljstvo između represije i tolerancije“ govori o roditeljima koji budu ili previše tolerantni prema svojoj djeci ili djecu pretjerano stežu raznim pravilima. Posljednja sintagma „Roditeljski stil koji operira na relaciji romantične ideologije samoostvarenja i žrtvovanja“ govori o pretjeranim očekivanjima roditelja da njihovo dijete ostvari ciljeve koje su oni predodredili za njega zbog čega se njihov odnos bazira na napetosti, prigovaranjima i sl. (Jašarević i sur., 2023).

7.1. Roditeljstvo u digitalnom dobu

U 21. stoljeću internet je nezaobilazan javno dostupni prostor mreža za širenje informacija, a društvene su mreže promijenile komunikacijsku paradigmu i koncept privatnosti. Gotovo da ne postoji mjesto na svijetu na kojem se ne može u realnom vremenu dobiti određeni podatak ili saznanje o izvjesnom događaju (Dokman i sur., 2018). Digitalizacija je sveprisutna i zahvatila je gotovo sva područja života, a društvene nam mreže omogućuju da prikazemo svoj život onakvim kakvim bismo voljeli da je, a ne onakvim kakav doista jest. Postalo je gotovo nemoguće zadržati privatnost tijekom odlaska u grad ili na godišnji odmor, bez dijeljenja tih aktivnosti s tzv. *pratiteljima* na društvenim mrežama. Danas mnoga djeca stječu digitalni identitet prije nego što se rode ili progovore jer roditelji dijele radosti i izazove roditeljstva s obitelji, prijateljima, ali i potpunim strancima na društvenim mrežama (Mascheroni i sur., 2018). Sve popularniji je i trend *gender reveal-a* tijekom kojeg roditelji pozovu obitelj i prijatelje kako bi svi zajedno otkrili kojeg će spola biti njihova beba, a potom tu sretnu vijest obznane i svojim tzv. *pratiteljima* na društvenim mrežama. I dok se društvo zgraža na količinu djece koja je prisutna na društvenim mrežama, činjenica da su na društvene mreže dospjeli i puno prije nego su se uopće rodili i bez njihova pristanka ostaje zanemarena. Balansiranje prava djece na privatnost i prava roditelja na samoizražavanje i slobodu govora predstavlja novi zakonodavni izazov (Steinberg, 2017 prema Mascheroni i sur., 2018). Jelavić (2009) upozorava kako svako

neprimjereno izlaganje djeteta (novim) medijima može doprinijeti njegovoj sekundarnoj viktimizaciji, ističući odgovornost roditelja koji nerijetko sami iniciraju objave o vlastitoj djeci bez njihove suglasnosti (Grmuša i sur., 2019). Otkrivanje identiteta djeteta može se odvijati na izravan i na posredan način; od objave fotografije pa do otkrivanja djetetovih inicijala, mjesta stanovanja ili detalja iz obiteljskoga života (Gabelica Šupljika, 2009 prema Grmuša i sur., 2019). Zatim, kada djeca narastu i postanu dovoljno velika da samostalno sjede, roditelji im u ruke odmah stavljaju pametne telefone na kojima ih spremno čekaju najdraži crtići, a Internet postaje *digitalna dadilja*. Htjeli si mi to priznati ili ne, digitalne navike kod djece na koje se najviše žalimo i za koje okrivimo svaki loš školski uspjeh ili zdravstvenu tegobu, usadili smo im sami. Roditelji se danas često nose s kontradiktornim gledištima jer se s jedne strane trude digitalno opismeniti svoju djecu svjesni tehnoloških promjena koje utječu na razne aspekte društva, dok se s druge strane okrivljuju jer svojoj djeci nisu omogućili manje digitalno prožeto djetinjstvo (Mascheroni, 2018). Dok su se prijašnje generacije koristile novim tehnologijama u svom slobodnom vremenu ili za obavljanje različitih zadataka za školu, suvremena ih generacija upotrebljava kontinuirano kao način života (Mandarić V. 2012:82 prema Jašarević i sur., 2023). Također, djeca i mladi prošlog stoljeća pristup medijima su imali jedino preko televizije koja se najčešće nalazila u zajedničkoj obiteljskoj prostoriji kojoj su pristup imali svi ukućani pa je stoga i kontroliranje sadržaja kojem su djeca izložena bilo lakše. Također, veća je vjerojatnost da će obitelj kao zajedničku aktivnost prakticirati gledanje televizije, nego što će prakticirati zajedničko *surfanje* internetom (Modecki i sur., 2022). Mediji su postali ozbiljna konkurencija učiteljima i odgajateljima/roditeljima u odgoju i obrazovanju, stoga potreba za medijskim odgojem postaje sve izraženija. S obzirom na to da je razvoj interneta, alata kojim djeca i maloljetnici ostvaruju svoje pravo za informiranjem i socijalizacijom, ujedno doveo i do porasta rizika i ugroze njihove sigurnosti, nameće se važnost uključenosti roditelja u virtualnu komunikaciju, a time i njihovog medijskog opismenjavanja, kako bi što aktivnije mogli pratiti medijske aktivnosti svoje djece u *online* okruženju (Grmuša i sur., 2019). Nadzor i savjetovanje djece u virtualnom svijetu, posebice za izgovoreno i napisano, danas su imperativ, no roditelji ne smiju biti špijuni svoje djece, već ravnopravni partneri kojima će se djeca povjeravati (Labaš, 2015 prema Grmuša i

sur., 2019). Važan činitelj obiteljskog funkcioniranja predstavljaju interpersonalni odnosi njenih članova. (Pantić, 2021). Unatoč tome što se moramo držati u korak s tehnološkim promjenama, nikako joj ne smijemo dopustiti da upravlja našim životima. Uvjet za dobro razumijevanje je neposredna socijalna interakcija koja obuhvaća govor tijela i facijalnu ekspresiju tokom razgovora. Iako nam Internet danas pruža i mnoštvo pozitivnih stvari te su brojne usluge digitalizirane pa je gotovo nemoguće živjeti bez njega te odvagnuti donosi li nam više koristi ili opasnosti, zapaženo je da se u suvremenom društvu fokus pomiče sa tradicionalne interakcije licem u lice ka upotrebi novih tehnologija u većini životnih situacija, uključujući zabavu i komunikaciju sa drugim ljudima (Smol i Vorgan, 2008 prema Pantić, 2021).

7.2. *Helikopter roditeljstvo*

Pojam helikopter roditeljstva zanimljiva je doskočica kojom su nazvali roditelje koji neprestano „lebde“ nad svojom djecom i spremno čekaju „sletjeti“ kako bi riješili sve njihove probleme (LeMoyne i Buchanan, 2011 prema Macuka, 2022). Radi se o roditeljima koji imaju potrebu pretjerano štiti svoju djecu i biti uključeni u svaki segment njihova života. Zbog toga se za takav pristup ponekad koristi i metafora „omotavanje u pamuk“ jer takvi roditelji neprestano strepe i štite svoju djecu i od najmanje povrede ne shvaćajući da time dugoročno narušavaju njihovu otpornost (Macuka, 2022). Iako autoritarni roditelji imaju dosta sličnosti sa helikopter roditeljima jer su i jedni i drugi aktivno uključeni u pomaganje svojoj djeci da uspiju i ostvare određena postignuća u životu, helikopter roditeljstvo postaje problematično kada je potrebno pustiti djecu da se osamostale i postanu neovisni (Le Moyne i Buchanan, 2011). Djeca ne mogu postići neovisnost kada su roditelji usmjereni na rješavanje njihovih izazova i zadataka ne dopuštajući im pritom da se bave zadacima primjerenima njihovoj dobi i razvojnim te kognitivnim sposobnostima što se prvenstveno odnosi na njihovo obrazovanje i pripremu za tržište rada (Le Moyne i Buchanan, 2011). Također, takvi roditelji često interveniraju i u vršnjačke odnose svoje djece (Segrin i sur., 2012 prema Macuka, 2022). Nikako ne treba zamijeniti helikopter roditeljstvo sa roditeljima koji su jednostavno uključeni u život svoje djece i koji znaju s kim im se djeca druže, gdje zalaze, kakvu glazbu slučaju i slično. Roditelje koji

pretjerano štite svoju djecu karakterizira neprikladna razina uključenosti u djetetov život (Schiffrin i sur., 2014 prema Macuka, 2022). Takva se djeca često osjećaju nesposobno za određene aktivnosti očekujući pritom roditeljsku pomoć (Liss i Schiffrin, 2014; Padilla-Walker i Nelson, 2012 prema Macuka, 2022). Kritičari tvrde kako pretjerana uključenost počinje kada su djeca vrlo mala i nastavlja se tijekom studija i zaposlenja (ABC News, 2007; Carroll, 2007; Grobovi, 2007 prema Le Moyne i Buchanan, 2011). Takva ovisnost može biti osobito štetna za stariju djecu koja se nalaze u dobi kada je poželjno da se i emocionalno i financijski osamostale od roditelja i počnu stvarati vlastiti život (Arnett, 2000; Kakihara i sur., 2010; Padilla Walker i Nelson, 2012 prema Macuka, 2022). Teorija samodeterminacije objašnjava zašto je roditeljsko pretjerano zaštitničko ponašanje loše za psihosocijalni razvoj djece (Schiffrin i sur., 2014 prema Macuka, 2022). Navedena teorija ističe tri nužne ljudske potrebe zaslužne za zdrav i funkcionalan razvoj, a to su potrebe za kompetentnošću, pripadanjem i samoodređenjem. Izostanak zadovoljenja neke od navedenih potreba mogu narušiti pozitivno samopoimanje i probuditi osjećaje neadekvatnosti, neuspjeha i usamljenosti kod djece (Ryan i sur., 2016 prema Macuka, 2022). Drugim riječima dijete se zbog roditeljskog pretjeranog uplitanja može osjećati nesposobno i nekompetentno za vladanje nad vlastitim životnim situacijama, teško će razviti prisne i emocionalne odnose s drugim ljudima, a njihova uključenost koja djeluje nametljivo može im kočiti prirodnu potrebu za autonomijom (Macuka, 2022). Visoko obrazovanje, trend kasnih sklapanja brakova i zasnivanja vlastite obitelji utječu na promjene dobnih očekivanja razvojnih zadataka i uloga te produljuju ovisnost o roditeljima u odrasle djece (Nelson i sur., 2007; Padilla-Walker i sur., 2019 prema Macuka, 2022). Rezultati stranih istraživanja su pokazali kako se većina mladih u razdoblju od 18 do 25 godina ne smatra odraslima i živi s roditeljima (Nelson i Barry, 2005; Nelson i sur., 2015 prema Macuka, 2022). I dok je većina istraživanja helikopter roditeljstva usmjerena na dječju dobrobit i razvojne ishode, rijetka se istraživanja bave utjecajem na psihološku dobrobit roditelja. Novija strana istraživanja naglašavaju važnost istraživanja psihološke dobrobiti roditelja i negativnih posljedica uzrokovanih izgaranjem u roditeljskoj ulozi (Mikolajczak i Roskam, 2018 prema Macuka, 2022).

7.3. Svjesno roditeljstvo

Koliko ste puta čuli kako se roditelji žale na brzinu prolaska vremena i odrastanja vlastite djece? Čini vam se kako u jednom trenu izlazite iz rodilišta dok u drugom trenu slavite djetetovu diplomu, a međurazdoblje prođe u strci, obavezama i brigama. U današnjem ubrzanom svijetu gdje smo sve informacije navikli dobiti jednim *klikom*, jurimo s jedne aktivnosti na drugu, a svoje misli usmjeravamo na brige i probleme, zaboravljamo se usredotočiti i biti prisutni i duhom, a ne samo tijelom tijekom onih trenutaka koje nas uistinu raduju. Svjesno roditeljstvo u posljednje vrijeme privlači pozornost istraživača i praktičara, što je uglavnom potaknuto sve većim zanimanjem za koncept usredotočene svjesnosti (Ercegovac i Ljubetić, 2019). Usredotočenu je svjesnost na intrapersonalnoj razini moguće definirati kao stanje svijesti u kojem se pažnja namjerno usmjerava na vlastite doživljaje (tjelesne senzacije, osjete, misli ili emocije), pri čemu je važna usmjerenost na sadašnji trenutak i neosuđujući stav (Kabat-Zinn, 2003 prema Ercegovac i Ljubetić, 2019). Duncan i suradnici (2009) među prvima su kreirali koncept svjesnog roditeljstva prema kojem ono predstavlja multidimenzionalni konstrukt koji uključuje: pažljivo slušanje, prihvaćanje sebe i djeteta bez osuđivanja, emocionalnu svjesnost sebe i djeteta, samoregulaciju u roditeljstvu te empatiju za sebe i dijete. Pažljivo slušanje pomaže boljem razumijevanju djetetovih verbalnih poruka; prihvaćanje se odnosi na uspostavljanje ravnoteže između djetetovih, roditeljskih i interakcijskih ciljeva te prihvaćanje djetetovih obilježja; emocionalna svjesnost znači osjetljivost na vlastite i djetetove emocionalne potrebe; samoregulacija podrazumijeva emocionalnu regulaciju u roditeljskom ponašanju te roditeljstvo u skladu s ciljevima i vrijednostima, dok empatija ili suosjećanje za sebe i dijete znači više pozitivnog afekta u interakciji dijete-roditelj kao i razumijevanje za vlastite roditeljske napore (Duncan i sur., 2009 prema Ercegovac i Ljubetić, 2019). Svjesnost je karakteristika predanih roditelja, roditelja koji vide veličinu i odgovornost koju ta uloga nosi sa sobom i koji su spremni nesebično davati i dopustiti djetetu da se razvije u jedinku za sebe, a ne kopiju svojih roditelja. Takvi roditelji svjesno sudjeluju u razgovoru i interakciji sa svojim djetetom. Oni čuju djetetove brige i potrebe i ne umanjuju njihovu važnost. Roditelj nije prijatelj svom djetetu, već figura u kojoj dijete istovremeno teži pronaći autoritet i sigurnost,

kritičara i podršku. Bogels, Lehtonen i Restifo (2010; prema McCaffrey, 2015) navode da svjesnost u roditeljstvu pozitivno djeluje na interakciju između djeteta i roditelja na način da smanjuje roditeljski stres, reaktivnost te pretjeranu zabrinutost, prekida uspostavljanje disfunkcionalnih roditeljskih obrazaca djelovanja, ali i poboljšava bračno funkcioniranje i zajedničko roditeljstvo (Ercegovac i Ljubetić, 2019). Roditelji koji djeluju po principu svjesnog roditeljstva ulažu veću pozornost i posvećenost vlastitim odnosima i obiteljskoj dinamici što im omogućava održavanje stabilne i podržavajuće klime unutar obitelji i bržu reakciju ako odnosi zahlade. Također, izgradnja povjerenja i davanje određene slobode urodi otvorenim i iskrenim odnosom na relaciji roditelj-dijete što kod roditelja izaziva manji roditeljski stres i smanjuje zabrinutost.

8. Zaključak

Zaključno, suvremeno roditeljstvo suočava se s nizom izazova koji proizlaze iz napretka tehnologije, promjena u životnom stilu i evolucije rodni uloga. Tehnološki napredak donio je nove mogućnosti, ali i izazove, uključujući potrebu za uravnoteženjem korištenja digitalnih uređaja i osiguravanjem sigurnog online okruženja za djecu. Promjene u životnom stilu, poput ubrzanog tempa života i sve veće zahtjevnosti radnih obaveza, stavljaju dodatne izazove pred roditeljstvo, zahtijevajući veće vještine organizacije i fleksibilnosti. Evolucija rodni uloga je pozitivno utjecala na ravnopravnost unutar obitelji, omogućujući ravnomjerniju raspodjelu roditeljskih obaveza između očeva i majki. Ipak, ove promjene također zahtijevaju prilagodbu i preispitivanje tradicionalnih vrijednosti i očekivanja. Sve ove promjene utječu na stilove roditeljstva, zahtijevajući od roditelja stalno prilagođavanje i učenje. Uspješno roditeljstvo u suvremenom društvu uključuje balansiranje tehnoloških i društvenih inovacija s očuvanjem temeljnih obiteljskih vrijednosti, promoviranje pozitivnih rodni uloga i održavanje emocionalne povezanosti s djecom. Unatoč izazovima, ove promjene također donose prilike za unapređenje obiteljskih odnosa i osnaživanje roditeljske uloge u oblikovanju budućih generacija.

9. Literatura

1. Babić, N. E. *Suvremeni koncept obitelji i djetinjstva. Urednice: Marija Sablić Senka Žižanović*, 63.
2. Bartolac, A. (2021). Iskustvo tranzicije u majčinstvo i promjene okupacijskog životnog stila mladih majki. *Ljetopis socijalnog rada*, 28(3), 645-671.
3. Blažeka Kokorić, S. i Birovljević, J. (2015). Posvojiteljske obitelji – izazovi prilagodbe i reakcije okoline. U D. Maleš (ur.), *KAKO SMO POSTALI OBITELJ POSVOJENJE – DIO MOJE PRIČE* (str. 33-61). Zagreb: „Na drugi način“ – udruga za pružanje psihosocijalne i pedagoške pomoći djeci, mladima i obitelji.
4. Britvić, D. (2010). Obitelj i stres. *Medicina Fluminensis: Medicina Fluminensis*, 46(3), 267-272.
5. Cvrtnjak, I., i Miljević Riđički, R. (2015). Očevi nekad i danas. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 61(1), 113-119.
6. Damjanić, Z. (2014). Komunikacijsko usklađivanje poslovnog i obiteljskog života; utjecaj na majčinstvo. *Media, culture and public relations*, 5(1), 30-46.
7. De Spiegelaere, S., i Piasna, A. (2019). Zašto i kako skratiti radno vrijeme.
8. Divković, A., i Mujić, S. Važnost privrženosti u odnosu roditelj-dijete.
9. Dobrotić, I. (2015). Politike usklađivanja obiteljskih obaveza i plaćenog rada i položaj roditelja na tržištu rada. *Revija za socijalnu politiku*, 22(3), 353-374.
10. Dobrotić, I., i Varga, M. (2018). Zašto su važni očevi dopusti i kvote? Komparativni pregled shema dopusta za očeve u europskim zemljama te čimbenika i učinaka njihova korištenja. *Revija za sociologiju*, 48(2), 209-237.

11. Dobrotić, I. (2021). Rastuća (ne) vidljiva većina?. *Nesigurna i netipična zaposlenost i roditeljstvo*.
12. Dobrotić, I. (2024). *Obiteljska politika* (Power Point prezentacija). Posjećeno 26.5.2024. na mrežnoj stranici Merlin: https://moodle.srce.hr/2023-2024/pluginfile.php/9640233/mod_resource/content/1/OP_SPH_2024.pdf
13. Dokman, T., Kuzelj, M., i Malnar, D. (2018). Društvene mreže u ulozi modernog oružja–percepcija doktoranada. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 21(41), 133-150.
14. Đuranović, M., Klasnić, I. (2020). *Dijete, odgoj, obitelj*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
15. Ercegovac, I. R., i Ljubetić, M. (2019). Svjesnost u roditeljstvu majki i očeva djece različite dobi: Validacija hrvatske inačice upitnika. *Psychological Topics*, 28(2), 397-418.
16. Gajdek, P. (2023). *Stavovi studenata o braku, kohabitaciji i tranziciji u brak* (Doctoral dissertation, University of Rijeka. Faculty of Teacher Education. Section for Educational Sciences).
17. Gjuric, H., Simunic, A., i Gregov, L. (2014). KONFLIKT RADNE I OBITELJSKE ULOGE KOD ZAPOSLENIH BRACNIH DRUGOVA: VAZNOST USKLAĐENOSTI STAVA PREMA BRACNIM ULOGAMA. *Društvena Istraživanja*, 23(4), 641.
18. Grabmeier, J. (2023). *Couples don't have the same experience when both work from home*. Raspoloživo na: <https://phys.org/news/2023-01-couples-dont-home.html> (22.5.2024.)
19. Grgec Petroci, V. (2015). Obitelj i posvojeno dijete. U D. Maleš (ur.), *KAKO SMO POSTALI OBITELJ POSVOJENJE – DIO MOJE PRIČE* (str. 8-21). Zagreb: „Na drugi način“ – udruga za pružanje psihosocijalne i pedagoške pomoći djeci, mladima i obitelji.
20. Grmuša, T., Tomulić, A. M., i Anđelić, V. (2019). Zaštita privatnosti djece i maloljetnika na društvenoj mreži Facebook: navike i iskustva roditelja. *Communication Management Review*, 4(01), 78-97.

21. Jančić, A., Jurišić, K., i Lončarić, A. (2019). Postmoderna i promjene u braku i obitelji. *Didaskalos: časopis Udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek*, 3(3.), 163-163.
22. Janković, J., Laklija, M., i Berc, G. (2012). Percepcija sukoba radne i obiteljske uloge u kontekstu nekih obilježja obitelji i posla. *Kriminologija i socijalna integracija*, 20(1), 1-132.
23. Jašarević, M., Praskač Salčin, I. i Omeragić, E. (2023). RODITELJSTVO, ODGOJ DJECE I SOCIJALIZACIJA MLADIH U KONTEKSTU SAVREMENE KULTURE. *Časopis fakulteta humanističkih nauka Istraživanja*, 18, 155-176.
24. LeMoyne, T. i Buchanan, T. (2011). Does “hovering” matter? Helicopter parenting and its effect on well-being. *Sociological Spectrum*, 31(4), 399-418.
25. Lipnjak, G. (2012). Rad kod kuće–zakonske odredbe, kategorije, prednosti i nedostaci. *Sigurnost: časopis za sigurnost u radnoj i životnoj okolini*, 54(1), 21-27.
26. Macuka, I. (2022). Pregled suvremenih izazova u roditeljstvu. *Suvremena psihologija*, 25(1), 71-88.
27. Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18(67), 13-15.
28. Mascheroni, G., Ponte, C., i Jorge, A. (2018). Digital parenting. *The Challenges for Families in the Digital Age. Göteborg: Nordicom*.
29. Modecki, K. L., Goldberg, R. E., Wisniewski, P., i Orben, A. (2022). What is digital parenting? A systematic review of past measurement and blueprint for the future. *Perspectives on Psychological Science*, 17(6), 1673-1691.
30. Mrnjavac, A. (2014). Utjecaj jednoroditeljske obitelji na emocionalne i ponašajne probleme djece predškolske dobi. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 63(3), 433-452.

31. Obiteljski zakon. *Narodne novine* 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23.
32. Obradović, J., i Čudina-Obradović, M. (2000). Obitelj i zaposlenost izvan kuće: međusobno ometanje i/ili pomaganje. *Revija za socijalnu politiku*, 7(2), 131-145.
33. Obradović, J., i Čudina-Obradović, M. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 10(1), 45-68.
34. Pantić, I. (2021). Roditeljstvo u digitalnom okruženju. *Susreti pedagoga Nacionalni naučni skup: Vaspitanje i obrazovanje u digitalnom okruženju, 15. maj 2021, Beograd Zbornik radova*, 63-67.
35. Patrčević, S., i Ernečić, M. (2020). RAZVOJ DJECE U ISTOSPOLNIM OBITELJIMA–ČINJENICE, PREDRASUDE I ULOGA DRUŠTVA. *Ljetopis Socijalnog Rada/Annual of Social Work*, 27(3).
36. Pernar, M. (2010). Parenthood. *Medicina Fluminensis: Medicina Fluminensis*, 46(3), 255-260.
37. Simović-Zvicer, V. (2022). Pravo oca na roditeljski i očinski dopust u zemljama EU. *Revija za socijalnu politiku*, 29(1), 51-67.
38. Sladović Franz, B. (2015). Posvojenje (ni)je alternativna skrb. U D. Maleš (ur.), *KAKO SMO POSTALI OBITELJ POSVOJENJE – DIO MOJE PRIČE* (str. 21-33). Zagreb: „Na drugi način“ – udruga za pružanje psihosocijalne i pedagoške pomoći djeci, mladima i obitelji.
39. Slišković, A. (2010). Problemi rada u smjenama. *Arhiv za higijenu rada i toksikologiju*, 61(4), 477-477.
40. Središnji državni ured za demografiju i mlade. *Rodiljne i roditeljske potpore*. Raspoloživo na: <https://demografijaimladi.gov.hr/rodiljne-i-roditeljske-potpore-5913/5913> (22.5.2024.)
41. Štalekar, V. (2010). Dinamika obitelji i prvi teorijski koncepti. *Medicina Fluminensis: Medicina Fluminensis*, 46(3), 242-246.

42. Vrcelj, S. (2019). Majčinstvo—podloga familijarizacije odgojno-obrazovnih ustanova. *Jahr: Europski časopis za bioetiku*, 10(1), 109-128.